

Чого ми можемо навчитися від теології визволення, і як застосувати її ідеї у сучасному часі?

Анатолій ДЕНИСЕНКО, *Київ, Україна*

«Богословские размышления» / «Theological Reflections». №16, 2016, с. 155-165. © А. Денисенко, 2016

Анотація

Мета статті – на основі джерел з теології визволення виокремити, проаналізувати та узагальнити природу теологічної науки, а також зробити наголос на практичних задачах церкви. У якості методологічної бази використовується метод аналізу першоджерел латиноамериканського богослов'я, який дає досліднику можливість глибше розглянути богословські та соціокультурні особливості теології визволення. Наукова новизна статті полягає в тому, що автор вводить в український теологічний дискурс нові імена, звертається до ключових праць представників теології визволення, презентує інший підхід в теології, герменевтиці та місіології. Теологія визволення постає тут як метод, завдяки якому стає можливим вести своєрідний дискурс майже по всіх богословських та соціальних темах християнського життя. Висновки – через те, що теологія визволення невід'ємно пов'язана з лівою ідеологією, вона викликає напружені дискусії у науковому та, особливо, богословському середовищі. Попри наявність широкого спектру тлумачень нового руху, не можна не погодитися з його інноваційним релігійним значенням. Визнання потенціалу теології визволення призводить до актуалізації процесу трансформації традиційних церковних інститутів і практик християнства. Теологія визволення відкриває нові можливості в діалозі між суспільством та релігійними спільнотами, а нова соціокультурна ситуація України доводить, що ця версія теології більш ніж актуальна сьогодні.

Ключові слова: теологія визволення, латиноамериканське богослов'я, ліва ідеологія, діалог між суспільством та релігійними спільнотами.

Об авторе

Денисенко Анатолій – магістр богословия и магістр философии, аспирант Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Київ, Україна).

Вступ

Сучасний аргентинський релігієзнавець Іван Петрелла починає свою статтю «Латино-американська теологія визволення: минуле, сучасне, майбутнє» словами про те, що ця теологія є найбільш важливою теологічною течією ХХ-го ст.^[1] Актуальність теології визволення якісно представлена в книгах «Відродження теологій визволення. Моделі для двадцять першого століття»^[2], «Теологія після кінця історії»^[3] та «Майбутнє теології визволення. Аргумент та маніфест»^[4]. Перелічені джерела зазначають, що теологія визволення сьогодні не тільки повертає собі роль однієї з провідних теологій сучасності, але й входить в свою нову фазу.

Основна теза цієї роботи полягає в тому, що засади теології визволення все ще актуальні і можуть бути втілені сьогодні. Більше того, ідеї цього руху доцільно вважати такими, що можуть знайти практичне застосування в контексті України, а також інших країн колишнього Радянського Союзу. На думку автора, духовно та інтелектуально зрілі християни мають взяти на озброєння ідеї теології визволення. Відчуття солідарності з пригноченими та бідними та також відданість загальноприйнятим ідеям визволення не може залишити осторонь тих, хто серйозно відноситься до християнської віри та моралі. Зважаючи на те, що основоположними правами людини, які притаманні цивілізованому суспільству, є право на життя, право на свободу думки, свобода слова, свобода волевиявлення, свобода пересування, тощо, християни мають докласти максимум зусиль для реалізації волі Божої на Землі не тільки в духовній сфері, але і в соціальному, економічному та політичному вимірах.

Деякі тези, на яких буде зроблений наголос у цій роботі, були сформульовані автором протягом дослідження першоджерел з теології визволення. Ключові роботи з цієї теми показують, що теологія, — це насамперед практична дисципліна. Варто виокремити основні кроки, які допомагають застосувати теологію в повсякденному житті. Першим з них є особиста ідентифікація себе з бідними й пригнобленими верствами населення шляхом прийняття їх сторони та завдяки проголошенню надії у часи безнадії. Другий крок полягає в участі у потребах людей та боротьбі на їх боці. Теологія визволення запрошує сьогодні всіх християн використовувати визвольну «мову» в політичних, економічних, соціальних і релігійних дискурсах, що і є тими полями на яких відбувається боротьба за людську свободу та гідність.

^[1] I. Petrella. *Latin America Liberation Theology. Past, Present, Future*, xi-xxii // Ivan Petrella (ed.) *Latin American Liberation Theology. Next Generation*, Maryknoll: Orbis Books, 2005, P. xi.

^[2] T. Cooper. *Reemergence of Liberation Theologies. Models for the Twenty-First Century*, New York: Palgrave Macmillan, 2013.

^[3] D. Bell. *Liberation Theology after the End of History. The refusal to cease suffering*, London: Routledge, 2001.

^[4] I. Petrella. *The Future of liberation theology. An Argument and manifesto*, London: SCM Press, 2006.

^[5] G. West, *The Bible and the Poor: A New Way of Doing Theology in The Cambridge Companion to Liberation Theology*, ed. C. Rowland, New York: Orbis Books, 1973, P. 15.

1. Природа теології

1.1. Теологія має бути практичною, а не тільки теоретичною

Отже, перейдемо безпосередньо до базового розуміння природи теології представниками теології визволення. Незважаючи на те, що ця теологія має ряд невирішених питань, практична частина цього богословського напрямку заслуговує на окреме серйозне обговорення^[5]. Ідеї теології визволення є дуже практичними, перш за все, навіть в тих культурних контекстах, які географічно відрізняються від Латинської Америки, але є схожими за тією ж проблематикою, що, як виявляється, існує майже в будь-якому куточку нашого світу.

У все ще актуальній статті «Дістань свою віру з шафи» («Get your faith off the shelf») зустрічаємо важливий коментар на відому книгу Гутієреса «Теологія визволення». Автор зазначає, що книга перуанського священника закликає християн вийти за межі звичайного способу мислення (теоретичної теології) і прийняти новий спосіб мислення (практичну теологію)^[6]. Теологія визволення не намагається зробити «бідних багатими або багатих бідними»^[7]. Швидше вона скеровує в напрямку нових способів бути людиною^[8]. Теологія за визначенням більшості латиноамериканських авторів має бути контекстуальною, іншими словами – відповідати культурі. Тільки тоді вона стане зрозумілою поза історичними і культурними обставинами, в яких знаходиться той, хто займається теологією. Тому теологія завжди повинна розглядатися в соціально-історичній ситуації, а не окремо від неї^[9].

Задача богослова, який займається дослідженням та застосуванням біблійних текстів, полягає в тому, щоб виокремити з тексту Священного Письма практичну складову і втілити її у своєму соціальному контексті. Практична складова – це, перш за все, трансформація суспільства в напрямку справедливості^[10]. Богословська істина, яка виражена в Біблії, в такому разі, є не просто теоретичною, але функціональною та практичною. Вона підштовхує віруючих до певних кроків, що спонукають до змін як власного життя, так і правил функціонування суспільства.

Перуанський теолог Самуель Ескобар пише: «Ми надто довго були теологами «церковних лавок»; сьогодні прийшов час стати теологами, що «йдуть конкретним практичним шляхом»^[11]. Це означає, що теологія має бути активною, а не пасивною. «Діточки, любімо не словом, *ані* язиком, *але ділом та правдою!*», – пише апостол Іван (1 Івана 3:18). Ідея, яку бажає розкрити апостол, виражається за допомогою слова *praxis*. Тут слід згадати, що після третьої конференції латиноамериканських теологів, яка відбулася в Пуебло (1979 р.),

^[6] L. Cunningham, “Get your faith off the shelf,” in the U.S. Catholic, May 1997: 62, 5; ProQuest Religion, P. 10.

^[7] R. Chopp. “Latin American Liberation Theology,” in The Modern Theologians, Edited by D. Ford. Oxford: Blackwell Publisher, 1997, P. 409.

^[8] Ibid.

^[9] W Dyrness, Learning about Theology from the Third Word, Grand Rapids: Academia Books, 1990, P. 86.

^[10] Gutierrez, A Theology of Liberation, p. 31.

^[11] S. Escobar, La Fe Evangelica y las Teologias de la Liberacion, El Paso, Texas: Casa Bautista. 1987, p. 86.

почалося усвідомлення того, що теологія обов'язково має бути явлена в конкретних громадах, які функціонують на перетині віри та життєвого досвіду, між Словом Бога та соціальними зобов'язаннями. Така єдність є прикладом християнського життя, образом та логічним наслідком правильного розуміння таємниці втілення Христа^[12]. За Гутієресом проповідь універсальної істини, яку Бог явив людству, включає в себе перемену, що відображається в простій істині: «йти проти будь-якої несправедливості, привілеїв, пригноблення і вузького націоналізму»^[13].

1.2. Теологія має бути сучасною

Розуміння того, що теологія має бути практичною, підводить до другого твердження – теологія має бути сучасною, такою, що відповідає сьогоденню. Вона повинна знайти своє застосування в повсякденному житті. Теологічна задача в даному випадку є відповіддю на головне герменевтичне питання про те, що Біблія вчить нас сьогодні?^[14]

Звичайно, християни повинні вивчати історичну теологію, щоб побачити, як на протязі століть богослови розробляли різні догмати. Також потрібно орієнтуватися в систематичній теології, аби знати тонкощі тієї чи іншої доктрини й те, як вони пов'язані між собою. Кожному християнину потрібна біблійна теологія, яка знається на вченні тієї чи іншої книги Біблії. Систематична теологія допомагає систематизувати головні теми Біблії. Але кому потрібна теологія, яка не може бути застосованою в певному соціальному контексті? Суто теоретична теологія найчастіше – безплідна теологія.

Теологія, яка бажає залишатися актуальною, має зосередити свою увагу на застосуванні біблійних істин в тих чи інших сучасних умовах. Перш за все, теологією є те, що працює. Все інше теж необхідне, але слід пам'ятати, що це ніщо інше як теоретичний дискурс, цінність якого, – лише раціональне знання, що, дійсно, спроможне привести нас до більш поглибленого розуміння Бога, але неспроможне змінити навколишній світ.

Прийняти виклик реальних проблем сучасної культури і докласти всіх зусиль для того, щоб їх вирішити, і є головною задачею теології. В цьому випадку богословський виклик полягає в тому, щоб мати справу з реальними питаннями, які циркулюють в сучасному суспільстві. Постійно реагувати на конфліктні ситуації, вирішувати насущні проблеми, застосувати біблійний текст до першочергових питань людства, – ось чим слід перейматися сучасному теологу. Богослов'я має бути критичним осмисленням суспільства та Церкви^[15]. Такий підхід вказує на різноманітність сучасної пастирської діяльності. Одні й ті ж дії священнослужителя можуть бути виражені в різних формах, різних контекстах і за допомогою різних методів.

[12] Puebla Documents, par. 261, 2, quoted in S. Escobar, *La Fe Evangelica y las theologies de la Liberacion*, El Paso, Texas: Casa Bautista. 1987. – P. 44.

[13] Gutierrez, *A Theology of Liberation*, p. 135.

[14] W. Grudem, *Systematic Theology*, Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1994, p. 23.

[15] *Ibid.*

Наприклад, з одного боку, молитися за владу є важливим християнським обов'язком, а з іншого боку – потрібно й не забувати про свій громадянський обов'язок впливати на владу через участь у мирних акціях протесту, направлених проти несправедливості та пригноблення.

2. Забуті задачі Церкви

2.1. Проголошення надії в час безвиході: стаючи на сторону пригноблених

Одна з першочергових теологічних задач сьогодення полягає в ототожненні себе з бідними й пригнобленими. Вкрай важливою є потреба встати на бік тих, хто борючись за свободу та проходячи через процес визволення, незаслужено страждає. Звісно, є багато аргументів на користь активної соціальної позиції християнина, але слід вказати лише на те, що віруючі у Христа не можуть не пам'ятати про взаємозалежність надії та свободи, що нерозлучно пов'язані між собою на сторінках біблійної історії. Свобода є етичним вираженням стану людини, яка надіється^[16]. Безнадійний стан, а також стан, у якому людина покладає свою надію на щось чи на когось, може повністю зрозуміти тільки людина, яка сама пройшла через процес визволення. Цей процес є шляхом від безнадії до виповнення обітниці Божої^[17].

Церкви Латинської Америки тут є дуже вдалим прикладом. Спільноти християн являють собою місце, в якому люди можуть зустрічатися в атмосфері поваги і де створюються всі умови для росту персональної та колективної віри^[18]. У свій час Церква свідомо будувалась на таких засадах. Це була відповідь поширеному стану пригноблення, тому що ЗМІ піддавалися цензурі і залякуванню, уряди і армії нав'язували свою ідеологію національної безпеки, громадян обмежували в праві проголошувати істину Євангелія. В ситуації, яка суперечила базовим гуманістичним засадам і майже не давала можливості паростку віри пробитися на волю, основне послання теологів Латинської Америки полягало в тому, що все має змінитися^[19].

Зазвичай, традиційна догматика вчить – християни мають проголошувати есхатологічну надію, яка полягає в «найближчому» поверненні Ісуса. Ця надія зосереджена на тому, що одного дня прийде час, коли все людське відчуження і все вселенське зло, фізичне або моральне, будуть подолані, коли такі наслідки гріха, як ненависть, розділення, біль і смерть будуть повністю і назавжди знищені^[20]. Церква не може забувати, що поки людство живе на цій землі, її пріоритетом має бути не стільки трансцендентна есхатологічна (віддалена в часі і просторі) надія, а іманентна надія, яка по суті є політичною^[21].

^[16] J. Ellul, *Hope in the Time of Abandonment*, New York: The Seabury Press, 1977, p. 239.

^[17] Ibid.

^[18] P. Berryman, *Liberation Theology*, New York: Pantheon Book, 1987, p. 100.

^[19] Ibid.

^[20] L. Boff, *Jesus Christ Liberator. A Critical Christology of our time*, London: SPCK, 1980, p. 52.

^[21] Ibid, p. 292.

Церкви Латинської Америки стали місцем, де бідні люди могли сказати своє слово і де вони мали змогу почути – Бог на їх боці вже сьогодні^[22]. Представники теології визволення справедливо наголошують – людство шукає не тільки майбутньої (есхатологічної) надії, але й чогось дуже схожего на те, що сам Христос говорив про вічність, яка, за Його словами, є теперішнім проявом майбутнього, і в кінцевому рахунку орієнтується на насущні потреби людей^[23]. Надія, яку церква має проголошувати для світу, полягає в можливості жити в радості в краще майбутнє вже тут і зараз. Як пише євангелист Матвій: «Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені» (Мат. 5:11.). І це майбутнє «будуть» починається вже сьогодні^[24]. Вже сьогодні церква повинна бути солідарною з пригнобленими людьми і проголошувати надію всім беззахисним і страждаючим.

Саме тому, коли небайдужі християни загострюють свою увагу на проявах бідності, різноманітних формах страждань, антигуманному характеру пригноблення, вони тим самим роблять акцент на іншій стороні християнської надії. Звичайно, ми вважаємо, що це все жахливо, несправедливо, але часто забуваємо про те, що зміни завжди можливі^[25]. Проблема полягає лише в тому, що протягом багатьох років християни вважали що, як позитивні так і негативні соціальні та економічні умови людства є проявом Божої волі. Постає питання, як таке може бути, що теологи волею Бога вважають ситуації, в яких більшість дітей Божих страждають?^[26] Зважаючи на те, що це складне теологічне, а значить і спірне, питання, слід поставити зустрічне питання. Як може бути волею Бога ситуація, в якій Церква слідує диктаторським законам, що проголошені провладним політиком? Така церква стає неефективною для забезпечення в суспільстві змін на краще^[27]. Вона стає «теплою», а отже не придатною до вживання. Спільнота християн в такій ситуації є пасивною, як Лаодикійська церква: «Бо ти кажеш: Я багатий, і збагатів, і не потребую нічого. А не знаєш, що ти нужденний, і мізерний, і вбогий, і сліпий, і голий!» (Об. 3:17).

Церква, як інститут встановлений Богом, повинна пам'ятати про свою відповідальність у справі проголошення Божого Слова. Викликом для сучасної Церкви є питання про те, як християни можуть бути істинними вісниками царства Божого в будь-якій життєвій ситуації? Це питання безпосередньо пов'язане з питанням про те, що вони можуть зробити для своїх співгромадян, і з чого має починатися місія. Для християн дуже важливо зрозуміти, що можна почати з дрібних речей, з того, що перебуває в межах нашої досяжності. Ісус вчив, що основний обов'язок віруючої людини – діяти (Мт. 25). Іншими словами, щоб бути посланником Царства не стільки потрібно брати

^[22] Ibid.

^[23] F. Herzog, *Liberation Theology*, New York: The Seabury Press, 1972, p. 10.

^[24] Ibid.

^[25] McAfee Brown, *A Theology in a New Key*, Philadelphia: The Westminster Press,

1978, p. 27.

^[26] Ibid, p. 28.

^[27] R. Batey, *Jesus and the Poor*, New York: Harper & Row, Publishers, 1972, p. 76.

участь у складних теологічних проектах, скільки за своїм християнським переконанням у тих локаціях, які географічно наближені персонально до мене: вдома, на роботі, у школі, у спілкуванні з сусідами. Важливо залишатися відкритим і скористатися будь-якою можливістю, яка може проявитися будь-коли. Саме такі маленькі кроки і актуалізують нашу віру в служінні іншим^[28]. Це може бути участь у ненасильницьких акціях протесту проти несправедливості, бідності і пригноблення, чи виражене в конкретних діях співчуття тому, хто страждає сьогодні.

Існує велика небезпека, що Церква, виконуючи замовлення існуючих потреб людства, стає просто ще однією громадською організацією. Прикладом може бути ситуація, в якій Церква, зіштовхуючись з реальними проблемами суспільства, включає захисний механізм і несвідомо відмовляється піклуватися про так звані «столи», що втілюють в собі служіння «малим світу цього». Це призводить до втрати християнами своєї ідентичності і перетворення їх ще на одну соціальну групу замкнену в собі. В такому випадку намагання вирішити цю ситуацію за допомогою наполегливішої проповіді Євангелія не є ефективним методом. Чому ні? Бо зазвичай Слово Боже в житті людини реалізується в актах служіння. Навіть стакан холодної води, поданий спраглий людині, можна вважати виконанням заповіді Божої. Отже Церква повинна зробити Слово дієвим в актах любові. Поєднати ортодоксію і ортопраксію. Вчення і служіння Ісуса є найкращим прикладом в цьому випадку^[29].

2.2. Боротьба за права зраджених та пригноблених: революційні дії або постійне повторення історії Виходу

В наш час можна зустріти церкви, які не хочуть мати жодного відношення до політичних подій. З іншого боку, представники теології визволення бачать одним із завдань церкви конкретну відповідь на виклик політичних систем у тих країнах, де злиденність та соціальну несправедливість можна розгледіти неозброєним оком.

Дехто вважає, що кидати виклик антигуманній політичній гідри не є основним покликанням церкви, але на моє переконання, що це є одним з важливих завдань у світі. У своїй молитві, про яку читаємо в Євангелії від Івана 17 розділі, Ісус не просить Отця Небесного, щоб Той забрав віруючих в Нього з цього світу, в якому кожен день вони борються з силами зла, Він просить Отця надати Своїм учням таку єдність, яка допоможе їм виконати свою місію у цьому світі, що її мають Син та Отець. Гутієрес пише, що в контексті Латинської Америки бути Церквою значить зайняти чітку позицію що до справжнього стану соціальної несправедливості, а також бути відкритим до революційного процесу, докладаючи всіх зусиль в боротьбі з несправедливістю й прагнути побудувати більш людяне суспільство на землі^[30].

^[28] O. Costas, *Theology of the Crossroads in Contemporary Latin America*, Amsterdam: Rodopi, 1976, p. 192.

^[29] Batey, p. 76.

^[30] Gutierrez, *A Theology of Liberation*, p. 151.

Прийняти сторону бідних та пригноблених значить не тільки нагодувати їх хлібом і дати притулок, а й прийняти естафету боротьби проти влади, яка породила і підтримує закони сучасного несправедливого суспільства^[31]. Істинна єдність проявляється тоді, коли Церква займає конкретну позицію не тільки в служінні один одному, але й в служінні цьому світу.

Щодо революційних дій, то тут слід згадати приклад книги Вихід, в якій «вихід є чимось більшим ніж просто історія визволення Ізраїлю з рабства»^[32]. Вихід – це багатогранна книга. Її зміст полягає в тому, щоб раз за разом нагадувати людству про те, що таке «рабство» і як людська душа прагне вирватися з цього рабства, в якій би формі воно не постало.

Отже, можна побачити певну схожість ідей у двох історіях, в яких проявляється соціальна несправедливість у ситуації пригноблення. По-перше, – це наратив біблійної книги Вихід, а по-друге, – це події, які мали місце в Латинській Америці. Тут ми зіштовхуємося з двома розповідями про народження та зростання потужних сил, що відігравали велику роль у Божому плані. Ці дві ситуації виглядають схожими, однак у них різні локації. В першому випадку – соціальна несправедливість у Єгипті, в другому – соціальна несправедливість в Латинській Америці. Стосовно цього Гутієрез, у свій час, влучно писав, що:

«Новим у Латинській Америці є звісно не злидні, не пригноблення, не ті труднощі, через які проходять бідні, не їх боротьба з труднощами. Новим є те, що бідні стають все більш свідомими своїх прав та свобод і все це завдяки впливу Євангелія на їх життя. Важливо зазначити, що тут йдеться не просто про одноразову подію, а про триваючий процес»^[33].

За теологією визволення, Вихід не є просто історією Божого народу в часи Мойсея – ця стародавня розповідь має прямий вплив на сьогодення й практичне застосування до сучасних подій. Вихід є парадигматичним за своєю природою й залишається вкрай важливим завдяки аналогічному історичному досвіду^[34]. Бог все ще промовляє через Мойсея та теологію визволення до сучасних фараонів: «Відпусти народ Мій і нехай вони служать Мені» (Вих. 8:1). Отже, Вихід є життєвим шляхом в обіцяну землю, в якій люди, обрані Богом, зможуть започаткувати суспільство, вільне від злиднів та відчуження^[35]. Як одного разу сказав Лойд Огілві (Lloyd Ogilvie): «життя і є виходом»^[36].

^[31] M. Reel, "An Abiding Faith in the Liberation Theology," Washington Post Foreign Service, Monday, May 2, 2005: p. 12.

^[32] R. Enns, „Exodus,” in New Dictionary of Biblical Theology, ed. T. Alexander; B. Rosner. Downers Grove: Internet Varsity Press, 2000, p. 146.

^[33] G. Gutierrez, Liberation Theology, "Theology Digest, Volume 35, Number 1, Spring 1988, p. 34.

^[34] Gutierrez, A Theology of Liberation, p. 90.

^[35] P. Hebblethwaite, P. "Let My People Go: the Exodus and Liberation Theology." Religion, State and Society. Volume 21, Number 1, 1993, p. 107.

^[36] M. Dunnam, "Exodus," in The Communicator's Commentary, ed. L. Ogilvie, Waco: Word Books, 1987, p. 13.

^[37] W. Gentz, "Liberation Theology," in The Dictionary of Bible and Religion. Edited by W. Gentz, Nashville: Abingdon Press, 1986, p. 615.

2.3. Знати Бога – чинити справедливо. Заклик використовувати мову «визволення» в політичному, соціальному та економічному контекстах

Після ознайомлення з теологією визволення можна побачити перспективу застосування ідеї теології Латинської Америки і в українському контексті. Теологія визволення закликає використовувати мову визволення не тільки в релігійному контексті, але й в політичному, економічному та соціальному. Основною причиною цього є бажання провести соціальні реформи та зміни в різні сфери нашого повсякденного життя. Генц (Gentz) пише про те, що теологія визволення передбачає знищення рабства, захист праці, допомогу фермерам, охорону навколишнього середовища, права жінок, дітей та інвалідів, врахування прав етнічних меншин та інше^[37].

У контексті Латинської Америки теологія визволення у свій час відіграла визначну роль. Хоча слід визнати – ця теологія породила багато запитань. Одним з них було і мабуть залишається питання – «а що саме стоїть за теологією визволення?» Теологія визволення намагається показати причину контрастів між заможністю та злиденністю. Тут вона підтримує тих, хто переживає політичне та економічне пригноблення. Представники цієї течії в контексті бідних, яким вони намагаються донести добру звістку про свободу та «ювілейний рік», використовують такі фрази як: «Бог пригноблених» та «Бог на стороні бідних».

Найпростіший, і мабуть найкращий, шлях, яким можна продемонструвати заповідь Христа – це дати спраглому чашку води в ім'я Ісуса. Чому так? Мабуть тому, що розподіляти їжу чи воду в наші часи вже є політичним актом, за яким стоїть бажання трансформувати суспільство, зазвичай збудоване так, щоб збагатити можновладців, які привласнили собі національні джерела доходу. Така трансформація має скеровуватися радикальними змінами на засадничому рівні нашого суспільства^[38]. Ось деякі статистичні дані, які наводять брати Бофф:

«П'ятсот мільйонів людей голодують; один мільярд шістсот мільйонів людей, тривалість життя яких становить менше шістдесяті років (коли людина в одній з розвинених країн світу досягає віку сорока п'яти років, він/вона тим самим перетинає межу середнього віку; в більшості країн Африки чи Латинської Америки людина взагалі має мало шансів дожити до цього віку); один мільярд людей, що живуть в умовах абсолютної бідності; один мільярд п'ятсот мільйонів людей, що не мають доступу до елементарної медичної допомоги; п'ятсот мільйонів людей, які не мають роботи, або тільки час від часу працюють, маючи дохід на душу населення менше ніж \$ 150 на рік; вісімсот чотирнадцять мільйонів неписьменних; два мільярди, що не мають регулярно надійного водопостачання»^[39].

^[38] Gutierrez, *Theology of Liberation*, p. 116.

^[39] L. Boff; C. Boff, *How to be Christians in a World of Destitution*. From the book *Introduc-*

ing Liberation Theology, [Cited 2014, 10 October] Available from: <<http://www.landreform.org/boff2.htm>>

Враховуючи ці статистичні дані, можемо зрозуміти чому теологія визволення не стоїть на місці, постійно кидаючи виклик новим глобальним соціальним проблемам. Отож, давайте пам'ятати про нашу соціальну відповідальність, про те, що любов до Бога означає вчинення справедливості- (Єр. 22. 13-18)^[40]. Коли хтось запитує, що значить пізнати Бога, то відповідь полягає в тому, що це значить «чинити суд і правду», а також «розбирати справу бідного й убогого». І навпаки, не знати Бога, означає «повернути серце тільки до своєї користі і до пролиття невинної крові до того, щоб робити утиск і насильство», «побудувати дім свій неправдою і світлиці свої беззаконням», та «примусити ближнього свого працювати задарма і не віддавати йому платні його»^[41].

ВИСНОВКИ

Соціальне Євангеліє, яке є ідеалом демократії і свободи особистості, перебуває в конфлікті з реаліями несправедливих й жорстоких структур сучасного суспільства. Є сумніви відносно того, що будь яка релігійна партія чи церковна деномінація може зможе знищити соціальну несправедливість, але не слід сумніватися у тому, що християни повинні боротися за мир, справедливість і свободу в тих країнах, де вони проживають. Можна використовувати слова Ісуса, що «Царство Моє не від світу цього: якби від світу цього було Царство Моє, то слуги Мої змагалися б за Мене, щоб Я не був виданий юдеям; але нині Царство Моє не звідси» (Ів. 18:36), щоб показати, що це не наше завдання боротися за цінності цього світу. Але в той же час слід замислитися і над тим, як потім уникнути «ситуації гріха» або, краще сказати, «ситуації соціального гріха»? Якщо гріх зіпсував людські соціальні структури і проявляється через несправедливість в державних системах, то християни покликані відновити ці структури, повернути їх у відповідність до Божих законів, дати шанс богословським інтерпретаціям втілитися в соціальній реальності^[42]. Як запитує методистський пастор Еміліо Кастро: «Що є основним посилом, який ми повинні проповідувати нашим людям сьогодні?»^[43]. Відповідь проста: це послання справедливості, надії і визволення.

Якщо ж говорити про український контекст, то питання, яке постає сьогодні першочерговим, наступне: що значить бути Церквою і власне, християнином в рамках своєї земної Батьківщини? Чи це значить просто організувати церковне служіння в межах свого місця проживання? Чи слід під «служінням» розуміти тільки проповідь та повчання? Дуже часто церкви концентрують свою увагу на духовному вимірі християнського покликання, не звертаючи достатньої уваги на політичне значення християнства. Після багатьох років «одухотворення» церковної місії сьогодні в Україні можна все ж

^[40] McAfee Brown, p. 90.

^[41] Ibid, P. 67.

^[42] G. Gutierrez "The Violence of a System." in Concilium Christian Ethics and Economics:

The North – South Conflict, eds., D. Pohier; J. Mieth, Edinburgh: T.&T. Clark LTD, 1980, p. 94.

^[43] Ibid.

таки побачити поступове пробудження політичної свідомості серед християн різних конфесій. Представники українських церков активно долучилися до боротьби суспільства проти корупційного уряду та репресивного режиму попереднього президента, намагаються контролювати нові уряди. Може це і є початком процесу, коли практична та контекстуальна теологія, що народжуються в процесі революційної боротьби, стають найкращою відповіддю на сучасні проблеми суспільства?

Бібліографія

- Batey R. *Jesus and the Poor*. – New York: Harper & Row, Publishers, 1972. – p
- Berryman P. *Liberation Theology*. – New York: Pantheon Book, 1987. – 240 p.
- Boff L. *Jesus Christ Liberator. A Critical Christology of our time*. – London: SPCK, 1980. – 336 p.
- Boff L.; Boff C. *How to be Christians in a World of Destitution. How to be Christians in a World of Destitution. From the book Introducing Liberation Theology*. [Cited 2014, 10 October] – Available at: <<http://www.landreform.org/boff2.htm>>
- Brown McAfee. *A Theology in a New Key*. – Philadelphia: The Westminster Press, 1978. – 216 p.
- Chopp R. “Latin American Liberation Theology,” in *The Modern Theologians*. Edited by D. Ford. 409- 425. – Oxford: Blackwell Publisher, 1997.
- Cooper T. *Reemergence of Liberation Theologies. Models for the Twenty-First Century*. – New York: Palgrave Macmillan, 2013. – 206 p.
- Costas O. *Theology of the Crossroads in Contemporary Latin America*. – Amsterdam: Rodopi, 1976. – 413 p.
- Cunningham L. “Get your faith off the shelf,” in the *U.S. Catholic*, May 1997: 62, 5; ProQuest Religion.
- Dunnam M. “Exodus,” in *The Communicator’s Commentary*, ed. L. Ogilvie. – Waco: Word Books, 1987.
- Dyrness W. *Learning about Theology from the Third Word*. Grand Rapids: Academia Books, 1990. – 221 p.
- Ellul J. *Hope in the Time of Abandonment*. – New York: The Seabury Press, 1977. – 284 p.
- Enns R. „Exodus,” in *New Dictionary of Biblical Theology*, ed. T. Alexander; B. Rosner. – Downers Grove: Internet Varsity Press, 2000.
- Escobar S. *La Fe Evangelica y las Teologias de la Liberacion*. – El Paso, Texas: Casa Bautista. 1987. – 225 p.
- Gentz W. “Liberation Theology,” in *The Dictionary of Bible and Religion*. Edited by W. Gentz. 615 – 616. – Nashville: Abingdon Press, 1986.
- Grudem W. *Systematic Theology*. – Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1994. – 1264 p.
- Gutierrez G. “The Violence of a System.,” in *Concilium Christian Ethics and Economics: The North – South Conflict*, eds., D. Pohier; J. Mieth. Edinburgh: T.&T. Clark LTD, 1980.
- Gutierrez G. *Liberation Theology*, “Theology Digest, Volume 35, Number 1 (Spring 1988): p. 34.
- Gutierrez G. *A Theology of Liberation. History, Politics and Salvation*. New York: Orbis Books, 1988.
- Hebblethwaite P. “Let My People Go: the Exodus and Liberation Theology.” *Religion, State and Society*. Volume 21, Number 1 (1993).
- Herzog F. *Liberation Theology*. – New York: The Seabury Press, 1972. – 288 p.
- Petrella I. *Latin America Liberation Theology. Past, Present, Future*. xi-xxii. Ivan Petrella (ed.) *Latin American Liberation Theology. Next Generation*. – Maryknoll: Orbis Books, 2005.
- Petrella I. *The Future of liberation theology. An Argument and manifesto*. – London: SCM Press, 2006. – 188 p.
- Reel M. “An Abiding Faith in the Liberation Theology,” *Washington Post Foreign Service*, Monday, May 2, 2005.
- West G. *The Bible and the Poor: A New Way of Doing Theology in The Cambridge Companion to Liberation Theology*, ed. C. Rowland. – New York: Orbis Books, 1973. *Puebla Documents*, par. 261, 2, quoted in S. Escobar, *La Fe Evangelica y las theologies de la Liberacion*, – El Paso, Texas: Casa Bautista. 1987. – p. 224.